

UNIVERZALNO OBLIKOVANJE – OBLIKOVANJE ZA VSE UNIVERSAL DESIGN – DESIGN FOR EVERYONE

dr. Maja Simoneti, univ. dipl. inž. kraj. arh.¹, dr. Petra Vertelj Nared, univ. dipl. inž. kraj. arh.²,
Tadeja Ažman, mag. inž. kraj. arh.¹

¹ IPoP – Inštitut za politike prostora

² LUZ, d.d.

Povzetek

V prispevku opisujemo razvoj univerzalnega načrtovanja kot nove etične in tehnične prakse načrtovanja grajenega okolja, ki stremi k večji uporabnosti prostora za vse in zmanjševanju stigmatizacije posameznikove zmanjšane zmožnosti. Izhajamo iz povezanosti človekovih potreb in zdravja z načrtovanjem in oblikovanjem grajenega okolja in odprtega prostora, razložimo načine zagotavljanja dostopnosti in uporabnosti prostora, razvoj prizadevanj za odpravljanje ovir v grajenem okolju, značilnosti vključujočega in prilagodljivega okolja. Univerzalno načrtovanje opisujemo kot praktičen pristop, ki si prizadeva upoštevati potrebe najšibkejših skupin in njene potrebe vgraditi v načrtovano celoto in hkrati zagotoviti večjo uporabnost okolja za vse. Predstavljamo potrebe glavnih oblik oviranosti, značilnosti prostora za univerzalno rabo, priporočila za univerzalno načrtovanje prostora in posebej priporočila za urejanje odprtega prostora za vse. Izpostavljam vlogo različnih akterjev pri uveljavljanju novih etičnih in tehničnih standardov načrtovanja vseživljenjskega bivalnega okolja, zdravstvene in prostorske pismenosti, sodelovanja med akterji in posebej vključevanja predstavnikov oseb z zmanjšanimi zmožnostmi v načrtovanje in spremljanje stanja kot ključnega vzvoda za hiter in učinkovit razvoj novih rešitev.

Ključne besede:

univerzalno načrtovanje; univerzalna raba prostora; dostopnost; prilagodljivost; sodelovalno oblikovanje; vključujoče načrtovanje

Abstract

This paper describes the development of universal design as a new ethical and technical approach to spatial design, which aims to make the space more useful to all and to reduce the stigmatisation of an individual's impairments. It proceeds with presenting the correlation between human needs or wellbeing and design of the built environment and open space. It explains the means of ensuring the accessibility and usefulness of space, the development of endeavours to eliminate obstacles in the built environment and the characteristics of an inclusive and adaptable environment. Universal planning is described as a practical approach that seeks ways to take into account the needs of the weakest group and to integrate them into the planned whole, while ensuring a more usable environment for all. We present the needs of the main forms of impairments, the characteristics of the universally designed space, the recommendations for universal planning and stress the regulations for universal design of open spaces. The paper emphasises the role of various actors in the implementation of these new ethical and technical planning standards, which ensure lifelong liveable environments; the role of health and spatial literacy, cooperation among actors and especially the involvement of representatives of people with various types of impairments into the planning and monitoring processes as a key to rapid and efficient development of new solutions.

Key words:

universal design; universally used environment; accessibility; adaptability; participatory design; inclusive design

UVOD

Urejanje prostora je zelo neposredno povezano z zdravjem. Čeprav se tega pri rabi prostora v glavnem ne zavedamo, je skrb za fizično in mentalno zdravje človeka vgrajena v načrtovanje razvoja mest in naselij, v načrtovanje stavb in zunanjih ureditev. V preteklosti je ta skrb vplivala na ureditev kanalizacije, mestnih parkov in podobno. Danes je skrb za zdravo življenje in splošno dobro počutje v vseh življenjskih obdobjih eden od pomembnih ciljev trajnostnega razvoja (1). Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) opredeljuje zdravje kot stanje celostnega fizičnega, duševnega in socialnega blagostanja oz. dobrega počutja (*angl.* well-being) in ne nujno samo kot odsotnost bolezni. Dobro počutje in zdravje sta neločljivo povezana s kakovostjo bivalnega okolja, ki jo v veliki meri opredeljuje urejenost prostora.

Medtem ko zdravstveno stanje prebivalstva zbuja skrb, zdravniki številne zdravstvene težave, kronične bolezni in psihološka stanja povezujejo z načinom in pogoji življenja, s stanjem okolja in družbe. Trajnostno urejanje prostora (2) pa ponuja rešitve, kakršna je trajnostna mobilnost, ki z reorganizacijo prometa in preurejanjem prometnega prostora spodbujajo spremembe potovalnih navad in povezujejo prizadevanja za zdravje človeka s prizadevanji za zdravo okolje. Britanska zveza za zdravje srca je v tem duhu podprla pripravo ene najbolj navdihujočih strategij celovitega urejanja pogojev za izboljšanje zdravstvenega stanja prebivalcev, ki je v bistvu akcijski program za urejanje prometa in naselij z namenom spodbujanja zdravega in aktivnega življenja (3).

Urejanje prostora si z načrtovanjem in oblikovanjem prizadeva za kakovostno urejen prostor za vse, ne glede na psihofizične sposobnosti posameznika, za zagotavljanje enakih možnosti, človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse, za boj proti diskriminaciji ter izenačevanje pogojev bivanja. Slovenski zakon o urejanju prostora (4) med cilje urejanja prostora prišteva kakovostne življenjske razmere in zdravo življenjsko okolje, ustrezen in univerzalen dostop do družbene in gospodarske javne infrastrukture ter krepitev in varovanje zdravja ljudi. Cilj urejanja prostora je, v skladu z Ustavo Republike Slovenije, Konvencijo o pravicah invalidov (2008), Evropsko strategijo o invalidnosti 2010 - 2020 ter državnim Akcijskim programom za invalide 2014 – 2021, zagotavljati kakovost bivanja oziroma takšen prostor, ki omogoča vključeno in dolgotrajno samostojno bivanje vseh uporabnikov, ne glede na njihovo starost, velikost, zmožnost in status. Gradbeni zakon (5) med bistvene zahteve, ki jih morajo izpolnjevati objekti, prišteva tudi univerzalno graditev in rabo objektov. Urejanje prostora za vse poleg tega vodijo tudi priporočila Svetovne zdravstvene organizacije (6), Združenih narodov (ZN) (7) ter posebne ekspertne skupine pri Evropski komisiji (8), ki med drugim izpostavljajo: da se koncept invalidnosti razvija (po podatkih ZN je 40 % populacije Evropske unije (EU) trajno ali začasno ovirane), pri čemer velja, da osebe z zmanjšanimi zmožnostmi niso homogena skupina in da povprečen uporabnik ne obstaja (ker se potrebe posameznika skozi življenje pomembno spreminjajo – razlikujejo), pa tudi, da kljub dolgotrajnemu in globalnemu konsenzu o pomenu vklju-

čevanja in deklariranemu zavzemanju za pravice oseb z zmanjšanimi zmožnostmi do vključenosti, napredek v prostorskih ureditvah in pri gradnji še zdaleč ni zadovoljiv.

Posebne in univerzalne potrebe

Koncept funkcioniranja in zmanjšanih zmožnosti je v razumevanju sodobne družbe, ki se aktivno zavzema za enakopravnost posameznikov, že razširjen s skupinami ljudi, ki se lahko v različnih obdobjih življenja spopadajo s kognitivnimi, senzornimi ali fizičnimi stanji, ki otežujejo zaznavanje prostora (funkcionalna oviranost). Mednje tako prištevamo tudi starejše, družine z majhnimi otroki, poškodovance, bolnike s kratkotrajnimi ali dolgotrajnimi boleznimi in podobno. Trend nakazuje, da se število oseb z zmanjšanimi zmožnostmi skokovito povečuje s splošnim staranjem družbe in širjenjem kroničnih bolezni. Zavest o tem, da se z zmanjšano zmožnostjo na neki točki lahko spopade vsakdo, vpliva na to, da je zagotavljanje optimalne uporabnosti grajenega okolja za vse postalo bolj široko zaznaven cilj urejanja prostora (9). Raznolikost potreb izhaja iz značilnosti različnih oblik zmanjšanih zmožnosti, na katere mora načrtovanje odgovoriti tako, da bo prostor omogočal univerzalno rabo prostora.

Univerzalno rabo omogoča prostor, ki je urejen z mislijo na različne potrebe uporabnikov in je rezultat usklajevanja različnih potreb, v katerem prevlada interes najbolj ranljive skupine. Univerzalno uporaben prostor ne povzroča zadreg pri rabi posamezne uporabniške skupine in ne konfliktnih situacij med različnimi uporabniki. Prostor za osebe z zmanjšanimi zmožnostmi gibanja mora biti brez ovir z ustrežno podlago in ureditvami za premagovanje višinskih razlik, oprijemali ipd. Slep in slabovidni potrebujejo jasne in čitljive ureditve ter robove, ki olajšajo orientacijo v prostoru ter ureditve brez ovir ali nepričakovanih višinskih razlik z ustreznimi osvetlitvami in uporabo barv ter barvnih kontrastov. Za gluhe in naglušne mora biti poleg že opisanega možna vgradnja ali naknadna vgradnja vizualnih oznak (informacijskih in označevalnih oznak) in komunikacijskih sistemov (npr. telefoni, alarmi z ojačevalnikom in podobno). Pri gluhoslepoti je potrebna izdatna opremljenost s taktilnimi oznakami in drugimi vodili. Za kognitivno ovirane, starejše, pa tudi otroke in otroke z oviranostmi so nujne jasne čitljive, varne in dostopne ureditve.

Po ugotovitvah novejših raziskav Univerzitetnega rehabilitacijskega inštituta Republike Slovenije - Soča o izvajanju zakona o izenačevanju možnosti invalidov (10) in o izenačevanju možnosti invalidov do dostopnosti blaga in storitev, ki so na voljo javnosti (11), v Sloveniji pravic invalidov ne spoštujemo in upoštevamo v celoti. V Sloveniji se je tako leta 2012 kar 69 %, ali malo več kot na ravni celotne Evropske unije (66 %), sodelujočih v evropski raziskavi (12) strinjalo, da jim ovire pri dostopnosti otežujejo vsakodnevne dejavnosti in prosto gibanje (11). Upoštevanje navedeno lahko ugotovimo, da bi lahko s prostorskim načrtovanjem, če bi to upoštevalo realne potrebe uporabnikov in sledilo načelom univerzalne uporabnosti, pomembno prispevali k izenačevanju možnosti oseb z zmanjšanimi zmožnostmi pri rabi prostora ter k dvigu splošnega standarda kakovosti bivalnih in javnih prostorov.

Univerzalno, dostopno in prilagodljivo okolje

Vse skupine oseb z zmanjšanimi zmožnostmi v raziskavah izpostavljajo slabe možnosti izbire lokacije in načina bivanja ter probleme pri dostopnosti grajenega okolja kot glavna problema, ki omejujeta njihovo svobodno vključevanje v družbo (13). Zadrega pri izbiri bivalnega okolja se nanašajo na neprilagodljivost bivalnih prostorov, neurejeno dostopnost objektov in oddaljenost prilagojenih stanovanj od storitev in središč centralnih dejavnosti. Zasnova odprtega prostora je večinoma neprimerna predvsem z vidika arhitektonskih ovir (stopnice in klančine brez ograj in držal, prestrme klančine, pomanjkanje dvigal, težka vrata, ozki prehodi) in pomanjkanja označb oziroma njihova nefunkcionalna postavitev.

Univerzalno načrtovanje, poimenovano tudi oblikovanje brez ovir, dostopno oblikovanje, vseživljenjsko oblikovanje, oblikovanje za vse ipd., vodi nova etika urejanja prostora, ki si prizadeva v vseh fazah urejanja prostora kar se da pošteno upoštevati stvarne in tudi spreminjajoče se potrebe uporabnikov prostora. Cilj takega načrtovanja je zagotoviti univerzalno uporabnost prostora kot tisto, ki je najustreznejše z vidika družbenih koristi in stroškov, saj učinkovito podpira vključevanje oseb z različnimi oblikami oviranosti v vsakdanje bivalno okolje. Nova etika urejanja prostora vodi načrtovalce in vse ostale udeležence v sistemu urejanja prostora (politika, investitorji, javna uprava, lokalna skupnost, gradbena operativa) k skupnemu prizadevanju za enakovredno uporabnost prostora, za nediskriminatornost rešitev in s tem tudi za dviganje vrednosti grajenega okolja in urejenega prostora. Namen univerzalnega oblikovanja je od vsega začetka osredinjen predvsem na odstranjevanje ovir za različne skupine uporabnikov. Pri tem se je v praksi pokazalo, da je pomen pojma *ovira* zelo relativen, saj odstranitev določenih ovir za eno skupino uporabnikov lahko pomeni novo oviro za drugo skupino (9). Pristop torej zahteva poglobljeno reševanje problema, predvsem s širšim pogledom na uporabo prostora, storitev in predmetov. Pri razvoju univerzalnih načrtovalskih pravil in standardov sta se tako utrdili dve pomembni prepričanji:

- Standardi so težko univerzalni, zato je bolj učinkovito, če so osredinjeni na potrebe človeka z zmanjšano zmožnostjo ter kot taki skrbijo, da se te potrebe ustrezno upoštevata pri načrtovanju in gradnji.
- Skladno s tem univerzalno okolje potem ni prilagojeno vsem možnim potrebam, temveč je predvsem dostopno za vse in prilagodljivo na spreminjajoče se potrebe uporabnikov.

Sorazmerno nov vidik, ki ga zagovarja skupnost oseb z zmanjšanimi zmožnostmi pri načrtovanju in gradnji, je uporabnost oziroma bolj konkretno primernost za obiskovanje (*angl. visitability*). Pojem govori o tem, da bi morale vse stanovanjske stavbe zagotavljati določeno raven dostopnosti za vse, ker bi to koristilo družbi na različnih področjih. Načelo primernosti za obiskovanje zagovarja prednosti splošno uporabnega okolja in vodi preboj z ozkega trga za osebe s posebnimi potrebami do rešitev, ki so smiselne za vso populacijo; načelo zavrača načrtovanje ločenih objektov in območij, prilagojenih za osebe z zmanjšanimi zmožnostmi. Objekti so dostopni, če vsem ljudem omogočajo

samostojen vstop in uporabo storitev, skupnih prostorov in toaletnih prostorov ne glede na njihovo trajno ali začasno funkcionalno oviranost. Poleg načrtovanja primernih arhitekturnih rešitev to pomeni tudi zagotovitev parkirnih površin za osebe z zmanjšanimi zmožnostmi in družine z majhnimi otroki ter oblikovanje označb, ki omogočajo neovirano gibanje, orientacijo in komunikacijo.

Oblika univerzalnega oblikovanja, ki dopušča največ možnosti uporabe in kreativnosti pri oblikovanju, je prilagodljiva graditev. Način prilagodljive graditve narekuje, da se lahko objekt, ki po izgradnji še ni nujno dostopen vsem, po potrebi prilagodi tudi zahtevam različnih skupin oseb z zmanjšanimi zmožnostmi brez zahtevnih gradbenih posegov in visokih stroškov. Prilagodljiva graditev se nanaša predvsem na stanovanjsko gradnjo, kjer se z manjšimi posegi naknadno lahko uredi dostopnost, vgradi dodatna oprema ali prilagodi pohištvo. Standard dostopnosti npr. zahteva, da se v kopalnici namesti držala na določeni višini, prilagodljivo oblikovanje pa zahteva, da izvajalec ojača stene v kopalnici zato, da se na njih kasneje lahko pritrdi držala na določeno višino in mesto, primerno za konkretnega uporabnika. S poudarjanjem prilagodljivega oblikovanja ustvarjamo stanovanja, ki so primerna za vso populacijo, mlade in stare, osebe z oviranostmi in brez njih. S tem se poveča ne le uporabna, ampak tudi tržna privlačnost univerzalno dostopnih stanovanj.

Značilnosti prostora za univerzalno rabo

Univerzalno rabo torej omogoča prostor, ki je rezultat usklajevanja različnih potreb uporabnikov, v katerem prevlada interes najbolj ranljive skupine in priprave prostorskih rešitev v skladu z načeli univerzalnega oblikovanja. Univerzalno uporaben prostor zato ne povzroča zadreg pri rabi posamezne uporabniške skupine in ne konfliktnih situacij med različnimi uporabniki. Načela univerzalnega načrtovanja opredeljujejo enake možnosti rabe za vse in zagotavljajo dostopnost zgradb in odprtega prostora ter prilagodljivost grajenega okolja in vključujejo naslednja načela: enakovredna raba za vse, prilagodljivost pri uporabi, preprosta in intuitivna uporaba, zaznavnost informacij, upoštevanje možnosti napak, majhen fizičen napor, primerna velikost ter dovolj prostora za dostop in uporabo (9). Upoštevanje teh načel je ena bistvenih pridobljenih zahtev novozgrajenih stavb, določena v novem gradbenem zakonu (5).

Če je okolje oblikovano tako, da posamezniku omogoča gibanje in uporabo ne glede na njegove morebitne omejitve funkcioniranja, mu hkrati omogoča samostojno življenje in udejstvovanje v družbi. To vpliva na možnost njegove zaposlitve in aktivnega življenja. Poleg tega se s tem zmanjšajo obremenitev svojcev in družbeni stroški za integracijo v vsakdanje življenje (9).

V okviru spodbujanja trajnostnega urejanja prostora se je treba zavedati, da se poleg sprememb v zmožnosti premagovanja ovir skozi različna življenjska obdobja spreminjajo tudi splošne življenjske navade ljudi. Temu primerno univerzalno oblikovanje povečuje uporabnost in možnost prilagajanja funkcionalnim potrebam različnih uporabnikov v vertikalni ravnini in horizontal-

nem toku časa. Pri tem je enako pomembno načrtovanje odprtih prostorov in načrtovanje objektov. V nadaljevanju podrobneje predstavljamo izbrane primere priporočil za urejanje odprtega prostora (13):

- Izogibanje konfliktnim situacijam: Univerzalno načrtovan prostor sočasno zagotavlja uporabnost prostora različnim uporabnikom, rešuje konfliktnost navzkrižnih rešitev in se tako izogiba konfliktnim situacijam.
- Princip dveh čutov: Opremljanje z oznakami in informacijami (vizualnimi, zvočnimi in taktilnimi) vedno sledi principu dveh čutov - slušna ali taktilna in vidna informacija.
- Prosta pot: Urbana oprema, znaki in količki, ne smejo ovirati gibanja; oznake, info table, robovi kot vodilni sistem, klopi za počitek ipd. ne smejo ovirati prostega gibanja na poti (npr. klopi za počitek naj bodo umaknjene s poti).
- Nezdrsna tla: Talna podlaga mora biti hkrati gladka in dovolj oprijemljiva, da ustreza tako vožnji z vozičkom kot hoji in hkrati omogoča zaznavo slepim in slabovidnim (ustrezne teksture in kontrasti tlakov).
- Višina robnikov: Robniki morajo omogočati dostopnost in uporabnost za vse; previsok robnik onemogoča dostop za gibalno ovirane, prenizek je lahko neustrezen kot vodilo za slepe in slabovidne, ki uporabljajo belo palico; robnike je treba ob prehodih čez cestišče po vsej širini prehoda oz. pešpoti poglobiti (2 cm za gibalno ovirane); vse robove, ki so nižji od 3 cm, je zaradi potreb slepih in slabovidnih treba opremiti s talnimi taktilnimi vodilnimi sistemi (TTVS).
- Ločitev kolesarskih stez in pešpoti: Promet pešcev se loči od prometnih površin in kolesarskih stez, zagotavlja se nivojsko ločenost, ločitev se označi s talnimi označbami, če ni mogoče zagotoviti nivojske ločenosti.
- Zvočni signali: Semaforizirane prehode se opremi tudi z zvočnimi signali; gumbi za ročno prižiganje signalov morajo biti dostopni tudi osebam nižje rasti (otroci, osebe na invalidskem vozičku).
- Osvetlitev in kontrastne barve: Pešpoti, prehodi, stopnišča, klančine, vhodi ipd. morajo biti dobro osvetljeni, vendar ne sme priti do bleščanja; osvetlitev se lahko uporabi kot usmeritev za slabovidne ljudi; barve, ki se uporabljajo za namene usmerjanja, označevanja, informiranja ipd., ne smejo zakriti vidne podobe ureditve.
- Parkiranje: Parkirišča za motorni promet in kolesa morajo biti ustrezno velika in umeščena v prostor tako, da so dobro povezana s pešpotmi, vendar ne ovirajo prostega prehoda pešcem.

Priporočila za univerzalno načrtovanje prostora

Celovitost: Univerzalno načrtovanje sledi načelu celovitosti v prostorskem, programskem in organizacijskem smislu. Prostorska celovitost se zagotavlja z ustreznim umeščanjem ureditev, odgovornost za njihovo izvedbo pa se širi na večji krog udeležencev. Odgovornost za uveljavitev univerzalno načrtovanega prostora si delijo država (formalno pravni okvir, prostorsko načrtovanje, javne investicije, nadzor, promocija), lokalna politika

(urbanistično načrtovanje, urejanje prostora in javne investicije, pilotni projekti, nadzor), investitorji – javni in zasebni (razvoj programov, priprava in vodenje projektov, izvedba in nadzor), lastniki – javni in zasebni (vzdrževanje, nadzor, odstranjevanje napak in ovir), projektanti (priprava idejnih in izvedbenih načrtov, projektantski nadzor) ter nadzor in izvajalec (izvedba).

Univerzalna uporabnost govori o značilnostih prostora, kot sta npr. velikost in dostopnost, ki omogočajo rabo vsem uporabnikom ne glede na njihovo velikost in sposobnosti ter tako zagotavljajo idealno okolje za vključitev oseb z zmanjšanimi zmožnostmi v vsakdanje življenje. Univerzalno uporaben prostor je dostopen vsem, ustrezno opremljen in dovolj prostoren, da ga lahko osebe z različnimi oviranostmi uporabljajo, tudi če v njih ne bivajo.

Dostopnost je temeljno načelo zagotavljanja enakih možnosti za vse v urejanju prostora, zagotavlja dostopnost do objektov, prostorov, ureditev in storitev. Pri zagotavljanju dostopnosti so ključni: zasnova prostora, ki mora omogočati dobro orientacijo ne glede na velikost in sposobnost uporabnika; horizontalne in vertikalne komunikacije ter njihova oprema (napeljave, držala, ograje in oznake); prostornost (velikost in razporejenost prostorov - frontalni dostop do miz, pultov ipd.); dostopnost parkirišč, skupnih prostorov in javnih površin.

Odgovornost je načelo, ki opozarja, da so v procesu načrtovanja prostora odgovornosti za izenačevanje možnosti oseb z zmanjšanimi zmožnostmi vloge razdeljene med več skupin udeležencev in da je uspeh načrtovanja pomembno odvisen od delovanja vsake med njimi ter hkrati tudi od dobrega sodelovanja med njimi.

Sodelovanje je načelo soudeležbe, ki govori o vsestranskem pomenu vključevanja oseb z zmanjšanimi zmožnostmi v procese urejanja prostora in gradnje. Sodelovanje s predstavniki izbranih skupin oseb z zmanjšanimi zmožnostmi zahtevajo in priporočajo tako mednarodni kot domači dokumenti (14) in priporočajo raziskovalci ter utemeljujejo primeri dobre prakse. Vključitev oseb z zmanjšanimi zmožnostmi v vse faze delovanja, od ocene stanja do novih projektov in gradnje, rabe, vzdrževanja in prenove, lahko pomembno pospeši prenos znanja in razvoj dobrih rešitev ter zagotavlja tudi bolj učinkovito porabo sredstev.

Prilagodljivost je značilnost prostora, zgradb in prostorskih ureditev, ki govori o tem, da ga je možno preurediti glede na spremenjene potrebe uporabnikov in zagotoviti uporabnost vsem. Prilagodljivost se zagotavlja z ustreznimi velikostjo prostorov, razmeščenostjo prostorov ter omogočanjem umestitve dodatne opreme ali pripomočkov (15).

ZAKLJUČEK

Univerzalno načrtovanje pomembno odstopa od ustaljene, tradicionalne prakse načrtovanja s tem, ko ukrepe in rešitve za univerzalno dostopnost in prilagodljivosti grajenega okolja vgraju-

je v nove, funkcionalno in oblikovno skladne ureditve od vsega začetka snovanja predlogov in idej. Pri tem velja, da načrtovalci dosledno spoštujejo področno zakonodajo in se, skupaj z vsemi udeleženci, ki sodelujejo pri pripravi novih rešitev, to so javni in zasebni naročniki in investitorji ter zainteresirana javnost, opirajo tudi na izkušnje dobre prakse. Primeri dobre prakse kažejo, da se lahko univerzalno uporabnost prostora doseže prej in z manj težavami (stroški, zastoji v postopkih), če uveljavljanje področne zakonodaje spremlja praktično preizkušanje novih rešitev ter dobro sodelovanje s predstavniki skupin oseb z zmanjšanimi možnostmi. Za poglobljeno razumevanje potreb širokega razpona skupin uporabnikov je smiselno vključevanje omenjenih skupin v procese priprave, izvajanja in spremljanja rešitev v praksi. Tudi sicer v prostorskem načrtovanju in oblikovanju velja, da sodelovanje načrtovalcev z uporabniki, ki najbolje poznajo svoje potrebe in zmorejo zastopati interese sebi podobnih skupin, pomembno poveča učinkovitost načrtovanja in verjetnost, da bodo rešitve optimalno dosegale cilje. Sodelovanje predstavnikov prebivalcev in posebej skupin s specifičnimi potrebami lahko skupaj s kreativnim naporom načrtovalcev vodi v prostor, ki je udobnejši za rabo in prijetnejši na pogled, saj prilagoditve, potrebne za posamezne skupine, navadno manj izstopajo ali jih ni opaziti, ker so del celovito načrtovanih rešitev (9). Sodelovalno načrtovanje je s svojimi pristopi znana in uveljavljena oblika prakse, ki pa se še posebej dobro sklada z okvirom univerzalnega oblikovanja in cilji trajnostnega razvoja. S kombinacijo formalnih (zakonodaja) in mehkih (dobra praksa) metod zagotavljanja enakih možnosti za vse se v urejanju prostora lahko hkrati pospeši zagotavljanje bolj celovito uporabnih rešitev in zagotovi hitrejši razvoj in prenos znanja. Dobra seznanjenost več udeležencev v prostorskem načrtovanju in urejanju prostora nasploh s cilji univerzalnega urejanja prostora vpliva na dvig odgovornosti za stanje in na to, da se odgovorni na različnih položajih in v različnih vlogah bolj poistovetijo s cilji in jih lažje in bolj odgovorno uveljavljajo v različnih fazah sprejemanja odločitev o razvoju v prostoru.

Prostorski načrtovalci razumevanje novih principov načrtovanja, kot je univerzalno načrtovanje, prištevamo med znanja s področja prostorske pismenosti. Podobno kot zdravniki pričakujejo, da bomo prebivalci postali bolj zdravstveno pismeni in bomo prevzeli aktivno vlogo v zagotavljanju lastnega zdravja in zdravja naših bližnjih skozi različne vrste dejanj in delovanja, si prostorski načrtovalci predstavljamo, da bo višja stopnja prostorske pismenosti in razumevanja sodobnih principov načrtovanja prispevala k večji stopnji odgovornosti posameznikov in institucij pri sprejemanju odločitev o razvoju v prostoru in zavzetosti za sodelovanje pri načrtovanju, ki prinaša dolgoročne koristi vsem.

Literatura

1. Cilji trajnostnega razvoja. Republika Slovenija, Ministrstvo za zunanje zadeve. Dostopno na: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/mednarodno_razvojno_sodelovanje_in_humanitarna_pomoc/politike_mrs/cilji_trajnostnega_razvoja/ (citirano 6. 3. 2019).
2. Simoneti M, Cerar A, Vertelj Nared P, Jeriha U, Pečan P. Berilo za trajnostno urejanje prostora. Ljubljana: IPoP - Inštitut za politike prostora; 2018. Dostopno na: <http://zagovorni-ki-okolja.si/wp-content/uploads/2019/01/Berilo-za-trajnostno-urejanje-prostora.pdf> (citirano 6. 3. 2019).
3. Cavill N, ed. Building health - creating and enhancing places for healthy, active lives. London: National Heart Froum; 2007. Dostopno na: <http://hamilton-baillie.co.uk/wp-content/uploads/2017/12/hamilton-baillie-building-health.pdf> (citirano 6. 3. 2019).
4. Zakon o urejanju prostora. Uradni list RS št. 61/2017.
5. Gradbeni zakon. Uradni list RS št. 61/2017.
6. Enabling Environments. Dostopno na: https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/chapter6.pdf (citirano 6. 3. 2019).
7. The standard rules on the equalization of opportunities for persons with disabilities. United Nations; 2007. Dostopno na: <https://www.un.org/esa/socdev/enable/dissre00.htm> (citirano 6. 3. 2019).
8. 2010: a Europe accessible for all; 2003. Dostopno na: https://www.accessibletourism.org/resources/final_report_ega_en.pdf (citirano 6. 3. 2019).
9. Albreht A, Gavran K, Simoneti M, Wraber T, Jahjefendić A. Univerzalna stanovanjska graditev. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor; 2017. Dostopno na: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/publikacije/univerzalna_stanovanjska_graditev.pdf (citirano 6. 3. 2019).
10. Breclj V. Evalvacija zakona o izenačevanju možnosti invalidov. Ljubljana: Univerzitetni rehabilitacijski inštitut Republike Slovenije – Soča, Razvojni center za zaposlitveno rehabilitacijo; 2013.
11. Breclj V, Sajko M, Tabaj A. Izenačevanje možnosti invalidov – dostopnost do blaga in storitev. Ljubljana: Univerzitetni rehabilitacijski inštitut Republike Slovenije – Soča, Razvojni center za zaposlitveno rehabilitacijo; 2014.
12. Accessibility: report. Flash eurobarometer 345; 2012. Dostopno na: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_345_en.pdf (citirano 6. 3. 2019).
13. Simoneti M, Krajnc, U, Vertelj Nared P, Zavratnik J. Nova priporočila za načrtovanje vseživljenjskega stanovanjskega okolja. Ljubljana: LUZ; 2015.
14. Akcijski program za invalide 2014-2021. Republika Slovenija, Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/invalidi_vzv/API_2014-2021.pdf (citirano 6. 3. 2019).
15. Albreht A, Krištof P, Pučnik A, Bera A, Žiberna F. Prostor za vse: priročnik za načrtovanje brez ovir v zunanjem javnem prostoru. Maribor: Mestna občina; 2010.